

HISTORIE PSYCHIATRICKÉ LÉČEBNY KOSMONOSY

MUDr. Petr Mistoler

www.psychiatr.org

Historie PL Kosmonosy

1. VZNIK FILIÁLKY PRAŽSKÉHO ÚSTAVU

V polovině 18. století byl pražský Zemský ústav pro choromyslné jediným veřejným ústavem tohoto druhu v Čechách. V 60. a 70. letech 19. století už nestačil rostoucím požadavkům. V roce 1867, 5 let od převzetí pražského ústavu do autonomní správy, vedl tento ústav Dr. Köstel (1812-1883), který byl rovněž prvním profesorem psychiatrie na pražské universitě. Na jeho doporučení se roku 1867 usnesl Český zemský výbor v Praze adaptovat budovu bývalého piaristického kláštera v Kosmonosech. Budovy byly zakoupeny následujícího roku, adaptace představovala především přístavění druhého patra. Součástí ústavu se stal i bývalý klášterní kostel, později používaný jako kosmonoský farní kostel. Jedna věž kostela se stala majetkem ústavu a druhá zůstala majetkem církevním. Při různých opravách, např. oprava fasád kostela, muselo tedy dojít k dohodě mezi vedením ústavu a církví. Za zvláštnost se též považovalo umístění oddělení pro pacientky v prvním patře přímo nad zákřístí kostela. Veškeré práce byly dokončeny začátkem roku 1869 a již 27. dubna bylo přijato do ústavního ošetřování prvních 51 mužů, kteří sem byli přeloženi z pražského ústavu. Tím začal oficiálně fungovat **Královský český zemský ústav pro choromyslné v Kosmonosích**. Několik dalších transportů pak ústav zcela zaplnilo, celkem zde bylo 282 mužských lůžek.

Toto započaté dílo již Dr. Köstel nedokončil, protože byl roku 1869 předčasně a nedobrovolně penzionován a Prahu opustil. Již roku 1866 proti němu začala kampaň, byla mu vyčítána neschopnost vést administrativně pražský ústav a také nedostatek povolnosti vůči nadřízeným úřadům. Na jeho místo se hlásili dva kandidáti. Novým ředitelem se nakonec stal Dr. Jakub Fischel, sekundář a bývalý Riedelův žák, který se o ředitelství ucházel již jednou v roce 1851. V letech 1869-1885 se stal posledním lékařským ředitelem německé národnosti. Neúspěšným kandidátem byl Dr. Karel Kutil, jeden z blízkých spolupracovníků J. E. Purkyně ve Spolku lékařů českých. Dr. Kutil byl bývalým sekundářem a žákem Dr. Köstela, a zastupoval ho ve funkci ředitele v době jeho nepřítomnosti, avšak diskvalifikoval ho jeho národně uvědomělý postoj při řešení otázky stavovského organizování pražských českých lékařů.

V souvislosti s otevřením pobočky v Kosmonosech vyřešil Dr. Fischel vzniklou situaci, která byla pro obě strany nesnadná jak pracovně, tak i společensky. Doporučil **Dr. Kutila** hned roku 1869 za řídícího primáře pobočky, který se tímto stal prvním mimopražským primářem psychiatrie. Ústav řídil až do roku 1886. Pro zajímavost ve spisovém materiálu mladoboleslavského archivu z roku 1875 figuruje i jméno Karla Kutila, ale bez titulu a s poznámkou: „Zdravotní dohlížitel, dělá práci zdarma v městysi Kosmonosy. Dr. Kutil se narodil roku 1823 ve Slaném, promoval 25. 7. 1853 a v roce 1868 se stal sekundářem v ústavu pro choromyslné v Praze, napsal do Časopisu lékařů českých několik článků ze soudní

psychiatrie, ředitelem v Dobřanech byl v letech 1886-1894, v roce 1898 si již jako důchodce zařídil praxi na Smíchově, kde i roku 1902 umírá, pochován je v Kosmonosech.

Vzhledem k nedostatku míst pro ženy v pražském ústavu byla v Kosmonosech najata dvoupatrový bývalý kadetní ústav „štift“, stojící asi 200 metrů jižně od kláštera mezi soukromými budovami. (současná podoba na fotografii, v roce 1996 budova štiftu vyhořela) Poté, co se z budovy tento ústav k výchově sirotků po důstojnících vystěhoval, zde v jedné části byla umístěna nějaký čas kosmonoská škola. 19. srpna 1871 sem bylo transportováno z Prahy prvních 30 žen, následovaly další a naplnily nejprve levé křídlo v přízemí a posléze celé první poschodí, v pravém křídle se dále vyučovalo. Pacientky dováželi za doprovodu ošetřovatelek v normálních vagonech na josefodolské nádraží. Výjimečně se stávalo, a to ještě v době První republiky, že zuřivého a nezvládnutelného pacienta dopravovali v řetězech i na plošinovém vagonu.

2. ŽIVOT FILIÁLKY

V roce 1871 měl ústav 394 lůžek, z toho 112 pro ženy. Probíhal zde klidný život filiálky. Prádlo se vozilo špinavé do pražského ústavu a čisté bylo posíláno zpět. Úbytky nemocných propouštěním nebo úmrtím byly doplňovány ředitelstvím pražského ústavu, kterému jedinému příslušelo právo přiřazovat nemocné do kosmonoské filiálky. Protože se jednalo o ošetřovací ústav, byli sem výhradně posíláni pacienti označení za nevyléčitelně duševně nemocné, z nichž značná část trpěla též tělesnými chorobami. Pro srovnání v roce 1897 zde bylo léčeno celkem 969 pacientů, z toho 72 (7,4 %) mělo diagnosu progresivní paralysy, která tehdy končila do 2-3 let smrtí. Diagnosu epilepsie mělo dokonce 164 pacientů (16,9 %).

V roce 1878 přišel do Kosmonos MUDr. Josef Zástiera, vydržel zde jenom rok, ale s jeho jménem se můžeme setkat opět po 20 letech ve výroční zprávě zemského ústavu, v té době již povýšil na primáře první třídy. V 1879 začal v ústavu pracovat MUDr. Emil Viert, který pracoval téměř deset let jako sekundář pod Dr. Kutilem, a v roce 1887 se stal primářem nové pobočky pražského ústavu v Opařanech. Stal se tak prvním primářem, který byl odborně vychován mimo pražský ústav. V roce 1882 nastoupil do ústavu jako sekundář MUDr. Karel Bayer, v Kosmonosech sice pobyl jen 3 roky, ale za tu dobu stačil napsat několik příspěvků do Časopisu českých lékařů, mimo jiné i pojednání o epilepsii se známkami zuřivosti. Do Kosmonos nastoupil v 32 letech, měl již za sebou zkušenosti ze srbsko-turecké války, pracoval i jako korvetní lékař válečného námořnictva. Po odchodu z Kosmonos zastával celkem 26 let funkci ředitele sarajevské nemocnice, v Bosně získal prioritu jako první rodinný lékař mohamedánské společnosti, léčil i „muselmanské“ ženy, což bylo dříve pro lékaře a navíc cizince tabu. V Sarajevu byla dokonce jeho jménem nazvána jedna z ulic. Po odchodu do důchodu pobýval střídavě v Sarajevu nebo ve svém sanatoriu v Bosně. Ještě v roce 1913 se těšil dobrému zdraví.

V roce 1882 došlo i tragické události, agresivní pacient Dudek byl utlučen opatrovníky Müllerem a Malíkem, oba byli na hodinu propuštěni a odsouzeni na 9 měsíců těžkého žaláře. Při pitvě bylo zjištěno několik zlomených žeber a četné rány na hlavě.

V listopadu roku 1883 se na čas přestěhovala škola ze „štiftu“ do zámku a tehdy byly pronajaty i zbývající prostory pro potřeby ústavu. Škola se sem sice ještě vrátila, ale roku 1885 po přebudování panské sýpky na školu se již definitivně přestěhovala.

Dne 8. 11. 1883 se v ústavu pořádal **večírek s tancem pro choromyslné**, hlavní popud k této slavnosti dal řídící primář K. Kutil. V tehdejších mladoboleslavských novinách se můžeme dočíst: „ředitel téhož ústavu s obvyklou spravedlností a energií častoval nemocné. Každý z nich obdržel kávu s koláčem, večer členové párky s chlebem a piva, co každý chtěl... o jedenácté hodině večerní nastal obvyklý klid v domě tom ubohém. Každý nemocný děkoval Dru Kutilovi za příjemný večer. Jest si jen přáti, aby nebohým chorým na duchu častěji a ve větších rozměrech zábava pořízena byla“

Stravování pacientů bylo v té době jak v pražském, tak i v kosmonoském ústavu pronajato tzv. traktérům. 1. července 1885 byl ústav vybrán k prvním pokusům se **stravováním ve vlastní režii**. Výsledek byl tak skvělý, že se zemský výbor rozhodl zavést stravování ve vlastní režii i v ostatních zemských humanitních ústavech.

V roce 1887 přišel další sekundář MUDr. Jan Hatlák, vyzrálý lékař s bohatou publikační činností, ve které pokračoval i v Kosmonosech. Dr. Hatlák se narodil v r. 1846 ve Voticích, pracoval jako obecní lékař v Milčině, v Sedlci a od roku 1878 v Benátkách, zemřel ve věku 44 let.

Dne 14. 10. 1888 pořádal řídící lékař Ulrich slavnostní večírek: „Častoval nemocné masitými pokrmy a znamenitým klášterským ležákem“, obdiv prý vzbuzoval elegantní tanec chorých.

V této době byly pořádány další kulturní akce, například v letních měsících to byly koncerty v ústavní zahradě, šlo především o hudební soubor řízený učitelem Piskačem. „Kdo se pílí a slušným chováním vyznamenal“, mohl být (za dozoru) přítomen při představení ochotníků nebo kočující společnosti mimo ústav. K dispozici byla i kuželkárna.

Dne 21. ledna 1892 byly všechny nemocné ženy v počtu 98 převezeny do nového ústavu v Horních Beřkovicích a na jejich místo přišli muži z pražského ústavu. V druhé polovině roku 1892 byla započata práce na novém **vodovodu** Firmou K. Kress z Prahy a již 24. dubna 1893 byl zprovozněn. Vodovod procházel katastrem obce Bradlec s jímací studnou a čerpací stanicí u řeky Jizery, poháněnou parním strojem. V dřívějších letech byl v ústavu takový nedostatek vody (studny nestačily), že v letních měsících musela být dovážena i pitná voda zdaleka.

K významnému rozšíření došlo v roce 1895, kdy byly k původní klášterní kvadratuře přistavěny dva velké **pavilony „A“ a „B“**, každý o 300 lůžkách a infekční pavilon o 20 lůžkách. Větší část byla postavena na pozemcích zakoupených od soukromých majitelů. Pavilon „A“ (na fotografii) byl dokončen v létě a 16. září bylo převezeno prvních 50 nemocných z Prahy. 15. října následovalo dalších 50 nemocných z Dobřan a koncem října sem byli přestěhováni i nemocní ze „štiftu“, protože se podle usnesení zemského výboru upustilo od dalšího pronájmu této budovy. Dne 13. prosince pak přišlo dalších 50 nemocných z Prahy a

tím byl pavilon plně obsazen. Následujícího roku začalo obsazování pavilonu „B“, a to dle rozkazu zemského výboru ženami. Dne 11. srpna přibýlo 50 žen z Prahy, 7. a 16 září po 25 ženách z Dobřan a 18. prosince opět 50 žen z Prahy. Infekční pavilon byl postaven na zcela osamoceném místě severně od areálu dosavadních budov.

Na podzim roku 1895 byla dokončena společná budova pro **kotelnu, prádelnu se strojním zařízením a centrální stanici elektrického osvětlení**. Ihned byly započaty vnitřní úpravy a 13. února následujícího roku již byla strojovna zprovozněna a začalo se svítit elektrickým osvětlením. Tímto krokem odpadlo nebezpečné svícení otevřenými olejovými lampičkami a petrolejovými lampami. Prádelna začala svoji činnost 9. března.

V elektrifikaci předběhla léčebna mladoboleslavskou nemocnici, která tehdy byla těsně před dokončením. Primář MUDr. Kopfstein sice o moderní osvětlení usiloval, ale názory MUDr. Slavíka: „Zavedení takového osvětlení není vhodné a jen nepatrná olejová lampička nebude rušit pohodu nemocných“, způsobily opoždění elektrického osvětlení v nemocnici o 16 let.

V roce 1896 přišel do ústavu sekundář **MUDr. Emanuel Nový**. V Kosmonosech pobýval do roku 1903, kdy byl jmenován primářem v Dobřanech, ale v roce 1919 se vrací zpět do Kosmonos, a to již jako ředitel, tuto funkci vykonával až do roku 1929. Dr. Nový nastoupil po promoci roku 1892 do právě otevřené léčebny v Horních Beřkovicích. Patřil mezi všestranně vzdělané lékaře, odbornými články přispíval do českých, ale i německých a francouzských časopisů. Vedl zemské a říšské volby, podílel se na sčítání lidu, svým vlivem vymohl české zápisy do matrik a mimo jiné se staral o českou menšinu. Byl nositelem mnoha čestných uznání. Jako výborný zpěvák pořádal koncerty, oblíbil si hlavně slovácké písně.

17. června 1896 byla zadána zakázka k postavení nové velké **kuchyně na vaření parou s pekárnou** staviteli Nekvasilovi z Karlína. Stavba byla zahájena již 6. července, avšak pro nepříznivé počasí dospěla na začátku zimy jen po střechu. V zimě bylo možno postavit jen pece na Javůrkův systém. Stavba se opozdila a kuchyně byla odevzdána svému účelu až 1. července následujícího roku. Byla tak nahrazena kuchyň v přízemí staré budovy, která vyhovovala stravování maximálně 400 pacientů. Zároveň byly v nové budově zřízeny byty pro kuchyňský personál, který dříve bydlel mimo ústav. Kuchyň sloužila svému účelu do října 2004, kdy byla jako značně nevyhovující (viz foto) nahrazena novým stravovacím provozem.

3. OSAMOSTATNĚNÍ

Roku 1897 se již ústav natolik rozrůstá, že mu byl 2. července výnosem č. 40610 změněn statut filiálky na samostatný „**Královský zemský ústav pro choromyslné**“ s právem přijímat nemocné. Prvního ředitele jmenoval Zemský výbor království českého již 30. 6. Byl jím

MUDr. Karel Ulrich, tuto funkci zastával až do své smrti roku 1914. Dr. Ulrich se narodil roku 1851 v Praze. Roku 1879 nastoupil do ústavu pro choromyslné v Praze a odtud byl přeložen ještě téhož roku do Kosmonos jako sekundář I. třídy, roku 1880 byl jmenován domácím, pak primárním lékařem v Dobřanech, roku 1886 jmenován řídícím lékařem kosmonoské filiálky, 19. 2. 1889 byl zvolen do výboru Lékařské župy severních Čech na valné hromadě v Mladé Boleslavi, pracoval jako pokladník a organizoval i odborné přednášky o léčbě choromyslných od dávnověku až po současnou dobu. Dvakrát pozval své kolegy z Lékařské župy na prohlídku ústavu-14. 7. 1896 a 24. 10. 1909, exkurze byly spojené s přednáškou. Zval i významné odborníky z Prahy, 27. 9. 1894 to byl doc. MUDr. Kuffner. Později, když se Dr. Ulrich stal ředitelem, se jeho jméno na schůzích spolku objevuje stále řidčeji, v sekci psychiatrů jej nahradili mladší kolegové, MUDr. Pavlíček a zejména MUDr. Kneidl, obzvláště pilný člen a debatér. Dr. Ulrich zemřel 8. 2. 1914 v Kosmonosech.

Primárním lékařem druhé třídy se 2. července stal MUDr. Mourek, bývalý sekundární lékař pražské psychiatrie. Narodil se v roce 1863 v Praze jako syn obuvníka, po promoci si doplňoval znalosti ve Vídni, zde se patrně spřátelil s MUDr. Kopfsteinem, který v té době pracoval na chirurgické klinice. V roce 1897 se setkali znovu, Dr. Kopfstein již jako nově jmenovaný primář mladoboleslavské nemocnice. Dr. Mourek byl jedním z nejvzdělanějších lékařů své doby, vyšetřoval orgány operovaných pacientů, během svého pobytu v léčebně vyšetřil 1300 preparátů, byl prvním histologem v boleslavském okrese. Po odchodu z léčebny byl jmenován řídícím primářem léčebny v Opařanech. Druhým lékařem, který nastupuje v roce 1897, je MUDr. Augustýn Riegel. V léčebně pobyl jen jeden rok. Narodil se v roce 1866 v Mladé Boleslavi, začínal na chirurgické klinice profesora Weise, pokračoval jako primář nemocnice v Rychnově a zároveň jak bývalo zvykem jako městský lékař. Po odchodu z Kosmonos pracoval v ústavu v Dobřanech a nakonec zakotvil v Praze. Uveřejnil pojednání - K statistice alkoholismu 1913-20. Třetím lékařem v roce 1897 byl MUDr. Josef Ludikar.

Čtvrtým příchozím byl **MUDr. Antonín Růžička**, ten přišel do Kosmonos již jako primář a v letech 1914–1919 vykonával funkci ředitele.

Spádová oblast ústavu zahrnovala značnou část severních Čech, a to tyto tehdejší politické okresy: Broumov, Česká Lípa, Děčín, Dubé, Friedlant, Jablonec, Jablonné, Jičín, Jilemnice, Králové Dvůr, Králové Hradec, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Nový Bydžov, Nové Město nad Metují, Rumburk, Semily, Šluknov, Trutnov, Turnov, Vrchlabí a město Liberec tehdy ještě se zvláštním statutem. Byli tu hospitalizováni i mimo rakouští občané z Bielska, Drážďan a Berlína. Značnou část hospitalizovaných tvořili německy mluvící občané a tento stav trval až do roku 1945.

V roce 1897 na celkových 858 lůžek (570 pro muže a 288 pro ženy) připadali 2 primáři, 3 sekundáři, 2 vrchní opatrovníci, 1 vrchní opatrovnice a dalších 88 řadových opatrovníků a opatrovnic. Duchovní správu obstarávalo místní farní duchovenstvo za fixní roční peněžní odměnu. Správcem byl Jan Kratochvíl. 20. července 1897 byla sejmuta báně z ústavní věže, aby mohlo dojít k výměně z větší části shnilého věžního vřetena. Nečekaně byla nalezena schránka obsahující památní listinu ze dne 24. 8. 1869 a další předměty. Po úředním ohledání byla i se svým obsahem opět uzavřena, zaletována a vložena na stejné místo 26. července, kdy byla báně usazena na své místo.

4. ÚSTAV V LETECH 1897-1918

Dne 16. srpna 1897 byla započata stavba malého pavilonu, tzv. **sekundárního domu**, mezi kuchyní a prádelnou, kde byly byty sekundárních lékařů, ale i operační sál, pracovna, lékárna a knihovna pro nemocné i lékaře. Počet úředníků ústavu se také rozrůstal, roku 1897 zde pracovalo 6 účetních úředníků, a tak 3. října téhož roku bylo nutno přikročit ke stavbě dvoupatrové budovy u turnovské silnice s úřednickými byty, tzv. **úředního domu**. Cihly se na stavenišťě

dopravovaly z nově zřízené kruhové cihelny pod Těšnovem lanovou drahou. Stavba byla dokončena na jaře 1899. Interiér budovy je ukázkou secesního stavitelství. (současná podoba úředního domu – viz foto)

Koncem století byly 4 pacientům povoleny vycházky bez dozoru a jednomu i třítydenní dovolená, někteří pacienti volili vycházku mimo bránu, jeden si při skoku z ústavní zdi natrhl vazy. Část pacientů se mohla zúčastnit slavnostní mše na oslavu narozenin Jeho veličenstva. V roce 1900 však bohužel došlo k dalšímu napadení pacienta, tentokrát opatrovník Josef Jalovička byl obžalován pro: „Těžké uškození na těle“ pacienta Hynka Jáhna. Pacient poraněním podlehl a pitva prokázala zlomená žebra, krvácení do hrudníku a četné rány na těle. Opatrovník byl hned propuštěn a odsouzen na 9 měsíců těžkého žaláře. Docházelo však i k opačným případům, jedna opatrovnice zemřela na následky zranění po kopnutí do břicha od pacienta. Opatrovníci i mimo službu museli spát v blízkosti nemocných a jednou došlo k tomu, že pacient se oblékl do šatů, které měl spící opatrovník složený u lůžka. Pak našel v kapse nůž a přiložil jej opatrovníkovi na krk a vyžadoval vydání klíčů. Rozespálý muž hned nepochopil, co po něm pacient žádal a ten ho několikrát bodl do hlavy. Křikem přivolaný personál útočnicka zneškodnil, ale pacient i opatrovník utrpěli několik hlubokých řezných ran. Na přelomu století bylo mezi 700 pacienty zhruba 50, kteří měli za sebou vazbu, jeden dokonce byl již stokrát trestán. Při noční službě opatrovníci museli procházet jednotlivými pokoji a kontrolovat nemocné, na chodbě byly píchací hodiny, na kterých se zaznamenával čas kontroly. Dne 29. 12. 1913 opatrovník František Volák zastavil tyto hodiny sirkou, druhý den se na to pochopitelně přišlo a porušení kázně se projednávalo u ředitele. Pan Volák již 18 let vykonával své povinnosti pečlivě, ale nedávná exekuce rodinného domku a rozvod jej položil. To vše vzal ředitel Ulrich v úvahu, jinak by se musel opatrovník s léčebnou rozloučit.

V prvním desetiletí 20. století byl ústav posílen 9 psychiatry. Ve zprávě o Lékařských záležitostech v Českém sněmu z roku 1907 rektor Karlovy university a dvorní rada profesor MUDr. Jaroslav Hlava uvedl, že v Kosmonosech jsou laboratoře, ve kterých mimo profesorů pracovali i ústavní lékaři (dři Hellich, Šimsa, Mourek, Hess, Herfort, Rígl a jiní) a že zde vznikli cenné práce a jmenovaní podali důkaz vědecké kvalifikace.

Značně rozšířený ústav vyžadoval zbudování kanalizace se sedimentační stanicí. Byla postavena na pozemku, který sousedil s ústavem a tehdy byl trvale najat od kosmonoského velkostatku za roční poplatek 10 korun. Odpadní vody se odváděly částečně krytým kanálem do potoka Klenice. Ačkoli počátkem 20. století již existoval i ústav v Dobřanech, přesto nadále byl kritický nedostatek obložních míst. Roku 1901 bylo započato z iniciativy zemského výboru se stavbou tří „**Rabitzových baráků**“ na místě zahradnictví a zelinářství v Kosmonosech. Každý měl 12 lůžek. Následující léto byly již plně obloženy.

Dne 21. 11. 1901 se na ředitelství ústavu obrátila izraelská obec náboženská, aby pokud možno zemřelí chovanci mojžíšovského vyznání nebyli pitváni. Podle náboženských zvyků mají být: „Veškeré mrtvolky před pohřbem bedlivě umyty a v nové čisté rubáše oblékány, čehož po pitvě činiti nelze.“ V dalších řádcích byly žádány prosté nebarvené rakve: „jelikož u nás je zvykem pohřbívat mrtvolky bohatců i chudých bez rozdílu v rakvích pouze syrových.“ V této souvislosti stojí za zmínku, že na kosmonoském kopci je po pravé straně hřbitov, rozdělený zídkou na 3 části. Ta poslední, bez křížů a označení, patřila psychiatrické léčebně. Někteří chovanci neměli totiž žádné příbuzné nebo se k nim nikdo z příbuzných nehlásil.

Roku 1903 nastoupil do léčebny sekundář MUDr. Urban Prokop, narozen roku 1871 v Maďarsku, před příchodem do Kosmonos praktikoval ve všeobecné pražské nemocnici, sekundářoval v Dobřanech, a pak pracoval i jako asistent psychiatrické kliniky, uveřejnil kasuistiku o etiologickém významu politického ruchu. Stejněho roku přišel do léčebny MUDr. Pavel Hess, narozen roku 1863 v Mladé Boleslavi, před příchodem do léčebny měl již za sebou bohatou praxi ze všeobecné pražské nemocnice, po odchodu z Kosmonos prošel ještě dobřanským, beřkovickým a opařanským ústavem, kde zakotvil jako řídící primář. Společně s MUDr. Mourkem vydal publikaci o mikroskopických změnách motorických míšních buněk, touto publikací byl nadšen i rektor UK profesor Hlava. Následujícího roku nastoupil další sekundář MUDr. Josef Pavlíček, ten se roku 1909 stal primářem a tuto funkci zastával ještě v První republice.

Roku 1904 byla ve směru na Bradlec postavena nová umrlčí komora s pitevnou. Roku 1905 byly vyhloubeny dvě nové studny na louce poblíž staré čerpací stanice. Tyto byly spojeny s původní sběrací studní dle zákona o spojených nádobách, pak již byla taková hojnost vody, že část byla poskytnuta i obci Kosmonosy a na křižovatkách v Kosmonosech mohly být zřízeny hydranty. Město samotné si na vlastní vodovod muselo počkat ještě několik desítek let.

Vzhledem k tomu, že ústavní zahrada se velmi zmenšila stavbou Rabitzových baráků, byly v roce 1907 zakoupeny usedlosti č. p. 2 a 3 a následujícího roku usedlost č. p. 4 na Těšnově v katastru obce Bradlec. Zmíněné usedlosti byly sloučeny v jeden **hospodářský dvůr**, vzdálený asi 10 minut od ústavu, s polnostmi, zahradami a lesy ve výměře 49 hektarů, 33 arů a 90 metrů čtverečních. Zde byli zaměstnáváni kromě placených zaměstnanců i pacienti ústavu. Do hospodářského statku sousedícího s léčebnou bylo přesunuto zelinářství. Uvnitř ústavu na ploše zahradnictví bylo ponecháno pouze květinářství. Za účelem zkrácení komunikace mezi ústavem a Těšnovem byl zřízen na severní straně ústavní zdi nový vjezd s druhou vrátnicí. Z administrativních důvodů musel později ústav tento statek uvolnit.

V roce 1907 přišel do léčebny sekundář MUDr. Eduard Michálek, který napsal např. Zaopatření choromyslných ve válce nebo Nervosa dnešního dělnictva. Dr. Michálek se narodil roku 1874, dále pracoval jako vojenský lékař, vydal publikaci Ústav choromyslných rakousko-uherského vojska, velmi pochvalně se o něm zmiňuje profesor Heveroch, později se Dr. Michálek stal řídícím primářem v Praze. Následujícího roku nastoupil do léčebny MUDr. Cyril Kneidl jako primář druhé třídy, narodil se v roce 1863 v Jižních Čechách jako syn řídícího učitele, v roce 1897 byl ještě veden jako sekundář druhé třídy zemského ústavu. Dne 29. 12. 1913 předsedal schůzi ještě dosavadní ředitel Dr. Ulrich, ale do týdne onemocněl, do práce se již nevrátil a na dalších gremiálkách ho vystřídal právě Dr. Kneidl. Dr. Kneidl během svého působení v Kosmonosech publikoval značné množství příspěvků, propagoval léčbu tělocvikem a prací. V 1. republice působil jako ředitel beřkovického ústavu. V roce 1909 nastoupili do léčebny dokonce 4 lékaři. MUDr. Ferdinand Adam odešel již za půl roku. MUDr. Matěj Brandejs nastoupil již jako primář a tuto funkci zastával i v 1. republice. Narodil se v roce 1896, šestiletou sekundářskou službu si odbyl v Dobřanech. Dalším byl MUDr. František Vaníček, během krátké doby byl ordinářem a v roce 1919 primářem. Před nástupem do ústavu pracoval od 19. 4. 1905 do mladoboleslavské nemocnice u primáře Kopfsteina, odchodem kolegů se dostává roku 1908 až na místo zástupce primáře, pak se rozhodl pro psychiatrii a začal opět od píky, v roce 1926 byl jmenován řídícím primářem v Dobřanech.

V roce 1909 začal v ústavu pracovat také **MUDr. Rudolf Vinař**, zpočátku jako sekundář, v letech 1935-1940 zastával již ředitelskou funkci. S léčebnou se v době 2. světové války načas rozloučil, po válce se opět vrátil k řadové práci na oddělení.

V roce 1910 zemský výbor rozhodl o stavbě dalších 2 pavilonů „K“ a „K 1“, každý pro 100 lůžek, které byly hned následujícího roku plně obloženy. (současná podoba pavilonu K 1 – viz foto) Nové budovy již měly ústřední topení teplou vodou hnanou elektrickými čerpadly a ohřívanou výfukovou parou ze strojovny, popřípadě ostrou parou z ústřední kotelny. Vzhledem k tomu, že k dodávce vody již nestačilo dosavadní potrubí, bylo zbudováno druhé potrubí ze stejného reservoáru na Bradleci.

Téhož roku byl postaven nový komín pro ústřední kotelnu a starý s trhlinami byl zbourán.

V roce 1910 byl v Obraně lidu uveřejněn drastický článek, že člen jejich politické strany bratr Novák byl nemocnicí odmítnut a jako šílený odvezen na psychiatrii, kde vzápětí zemřel. Okresní starosta žádal na lékařích (Vaniček, Sechtner, Elleder) vysvětlení. Šlo o v té době beznadějný případ prudkého zánětu mozkových blan. Roku 1911 byl rozšířen rajon léčebny o území dalších politických okresů, a to okresní správy politické v Náchodě, Nové Pace, Poděbradech, Rychnově nad Kněžnou, Warnsdorfu a Žamberku. Roku 1911 byl též ředitelstvím řešen problém se 2 ústavními uherskými voly: „nehodí se jeden vůl pro přílišné stáří k tahu, druhý nedávno koupený nechce tahat.“ Usnesení lékařů a dalších přísedících vyústilo v jednoznačný ortel: „tento pár zabíjí a v náhradu zaň koupiti dva nové voly.“

V roce 1911 přišel ústavu jako ordinář MUDr. Vladimír Skalička, publikoval několik prací, některé z nich spíše z oboru neurologie: např. „O umístění operu pásového“. Dr. Skalička se narodil 1872, před nástupem sekundářoval v Dobřanech a Bohnicích, v roce 1936 ho můžeme zastihnout ve funkci řídícího primáře v Praze.

Roku 1912 byla zbourána stará americká dřevěná lednice na starodomském náměstí, neboť už nevyhovovala a kromě toho hyzdila vzhled nádvoří. Místo ní byla postavena nová lednice s uzenářskou dílnou poblíž kuchyně. Rozšířením ústřední kotelny o třetí parní kotel bylo umožněno přeměnit dosavadní ústřední topení Heimovo v budovách „A“ a „B“ na ústřední topení teplým vzduchem ohříváním parou o nízkém tlaku z kotelny, čímž byla docílena velká úspora na palivu.

Roku 1914 byla do ústavu zavlečena spála a infekční pavilon tehdy nestačil k izolování nemocných, proto zemský výbor zakoupil dva přenosné „Döckerovy baráky“, každý o 16 postelích. Montáž byla snadná a během několika dní se podařilo izolovat všechny pacienty. V tomtéž roce bylo ke kotelně přistavěno skladiště uhlí a zřízena zámečnická dílna.

Před 1. světovou válkou vedla z diagnos paranoia (218), dále demence (168) a psychosa s epilepsií (115), alkoholická psychosa byla na jednom z posledních míst s 18 pacienty. Během 1. světové války klesl počet alkoholických psychos na minimum, ale za dalších 5 let se vrací k normálu se svými 5 procenty. Somatická onemocnění před válkou vedla tuberkulóza s 34 případy, dále pneumonie-21, zhmožděnin-18, proleženiny-13, abscesy-10, atd. Tímto se ústav rovnal mladoboleslavské nemocnici Kateřiny Militké za primáře Emanuela Semeráda.

V roce 1914 nastoupil do léčebny MUDr. Polák, o tom není mnoho známo, dokonce ani křestní jméno. V 1. světové válce narukoval MUDr. Vinař a později 2 jeho kolegové, další lékaři vypomáhali na obvodech, např. v roce 1914 narukoval obvodní lékař z Kosmonos Dr. Číž a dále ho zastupoval Dr. Pavlíček z ústavu. V roce 1915 pak byla přistavěna ke kotelně nová, všem požadavkům vyhovující dezinfekční stanice s parním dezinfektorem a koupelnou pro dezinfektora. Poslední 2 roky války trpěl ústav nedostatkem potravin a uhlí.

5. PRVNÍ REPUBLIKA

Po skončení války se navrací zpět do práce MUDr. Vinař. Kromě něj se o pacienty stará Dr. Skalička, Dr. Brandejs, Dr. Vaníček, Dr. Kneidl, Dr. Pavlíček a ředitel Dr. Růžicka. Většina z nich však do 3 let z Kosmonos odchází. V roce 1918 přišel do léčebny MUDr. Josef Širc (narozen 1865), zdržel se zde jen 3 roky, a pak odešel do pražského ústavu.

Roku 1919 byla postavena jednopatrová budova při ústavní zdi za ředitelskou budovou, kde se soustředily **truhlářská, obuvnická, krejčovská, čalounická a knihařská dílna** pro pacienty. Tyto byly původně roztroušeny po ústavu v různých budovách a nový systém usnadnil dozor nad dílnami i pacienty. K budově byla současně připojena hasičská zbrojnice a garáž pro ústavní nákladní automobil. Dílny měly vlastní ústřední topení, neboť by se připojení na ústřední kotelnu pro značnou vzdálenost prodražilo. V tomtéž roce bylo započato s úplnou přestavbou vrátnice u hlavního vchodu a se stavbou nové vily s úřednickými byty na pozemku ležícím mimo ústav u silnice na Mnichovo Hradiště. Ve dvacátých letech byly odstraněny mříže a zavedeny nerozbitná skla. Roku 1920 byly po 18letém používání zbourány již velmi chatrné Rabitzovy baráky, neboť jejich oprava nebyla možná. Stavební místo bylo upraveno v park.

V roce 1921 nastoupil do léčebny MUDr. Karel Funk, narozen 1877, později působil v Bohnicích, brzy po něm přišli další, MUDr. Václav Havel a MUDr. Karel Hofmeister (narozen 1895).

V roce 1922 bylo v čerpací stanici postaveno nové odstředivé čerpadlo s elektromotorem o výkonu 50 HP. Tím byl vyměněn dosavadní nákladný parní pohon, ceny uhlí byly vysoké a rovněž se prodražilo denní dovážení do značně vzdálené čerpací stanice.

V září 1923 nastoupil do ústavu sekundář MUDr. Zdeněk Köcher, odešel již po 1 roce. Narozen 1895, za 10 let po odchodu z Kosmonos působil jako profesor farmakologie na Karlově universitě. Následující rok nastoupili MUDr. Jaromír Fras, MUDr. Jan Hubka (narozen 1890) a MUDr. Stanislav Krotíl, který odešel po 4 letech, narodil se v roce 1900, po odchodu pracoval jako praktický lékař v Žamberku.

V roce 1924 bylo v ústavu ošetřováno na 1150 nemocných v 5 pavilonech, což představovalo historické maximum. Vrchním ředitelem byl zemský odborový přednosta MUDr. Emanuel Nový, správcem zemský vrchní účetní rada František Láska, kontrolorem zemský vrchní rada Emil Bečvařovský. Dále bylo ústavu přiděleno sedm lékařů, devět účetních úředníků a čtyři manipulační síly.

Přenesme se nyní do letních dnů léta páně 1924 a představme si, jak tehdy léčebna vypadala:

„Již poloha ústavu, který se rozkládá na mírném svahu na periferii města, jest jediná. Na severním konci širokého náměstí okrášleného stromořadím staletých lip stojí nádherný farní kostel, též ústavními ošetřovanci používaný, který jest stavebně spojen s bývalým klášterem, tak zv. kvadraturou., nyní na oddělení pro mužské nemocné přetvořenou... Na levé straně kostela - s náměstí pozorováno - jest hlavní vchod do ústavu, vroubený na protilehlé straně zahradami ústavních funkcionářů.

Průjezdem v administrativní budově, pro kterou bylo adaptováno křídlo bývalého kláštera, dostaneme se na dost prostranné nádvoří, ozdobené uprostřed velkým záhonem květin. Na straně jižní jest nádvoří ohraničeno administrativní budovou, na straně západní jednopatrovou budovou s dílnami ústavními. Terrasa divoce zarostlá, blíže níž jest basin s vodotryskem, dělí nádvoří na severní straně od prostorného parku s neobyčejně krásnými vysokými stromy, tak. zv. starodomské zahrady. Na konci parku tohoto vévodí moderní jednopatrový pavilon K pro

ženské nemocné. Na straně východní přechází nádvoří v širší cestu, jež tvoří příční osu v dolní části ústavu. Na pravé straně této cesty jest kuchyně s pekárnou, dále lednice s uzenářskou dílnou a konečně zahrada určená pro mužské nemocné, umístěné v pavilonu A. Na levé straně stojí pavilon pro sekundární lékaře a dále v téže linii zmíněný pavilon A. S místa, ve kterém splývá příční osa s nádvořím, odbočuje a probíhá prostředkem ústavu směrem k severu silnice, tvořící podélnou osu ústavu, na jejímž konci stojí hoření vrátnice. Na levé straně této druhé osy leží jmenovaná již starodomská zahrada a pavilon K. Na pravé straně jest bezprostředně za pavilonem pro sekundární

lékaře rozsáhlejší přízemní budova, obsahující prádelnu, kotelnu, strojovnu, desinfekční stanici, zámečnickou dílnu a kůlnu na uhlí. Za pavilonem A leží ve vzdálenostech as po 100 m za sebou pavilon B, obložený ženskými nemocnými, infekční pavilon a pavilon K I, určený rovněž pro ženské nemocné. Zbývající nepatrná plocha ústavní u hořeních vrat je věnována zahradnictví. Pavilony A a B jsou dvoupatrové, pavilony K a K I jednopatrové. Na prostorách mezi a kolem jednotlivých pavilonů jsou husté parky, takže za letní doby není téměř z jednoho pavilonu

na druhý vidět. Tyto krásné sady dodávají ústavu jeho zvláštní ráz a činí jej přes to, že nevyniká přesnou symetrií, neobyčejně přívětivým. Není také divu, že návštěvník, který přichází po pečlivě upravených cestách k některému pavilonu, má dojem, že pavilon stojí na mýtině listnatého lesa. Nelze se nezmíniti o tom, že ústav s farním kostelem v čele poskytuje vzhledem k své vyvýšené poloze nad městem Kosmonos malebný výhled zdáli, zvláště se strany mladoboleslavské.“

K zvládnutí psychomotorického neklidu se však bohužel muselo nadále používat převážně omezovacích prostředků. Kromě síťových postelí a svěracích kazajek bylo k dispozici též 24 izolací.

V lednu 1925 nastoupil jako sekundář **MUDr. Miloš Kolb**, který byl v letech 1947-1848 pověřen ředitelskou funkcí. (narodil se 1893) V roce 1928 nastoupil 1. lékařka MUDr. Filoména Řezníčková, odešla však již za 4 měsíce, dále působila jako kožní lékařka v Brně.

V roce 1929 přišel na ředitelské místo **MUDr. Miloslav Seifert**, narozen 1876, po 6 letech odešel do Bohnic, kde vykonával stejnou funkci.

V 30. letech nastoupily do léčebny 4 lékařky, a to MUDr. Jana Tichá, MUDr. Marie Vildová Nepustilová, MUDr. Františka Bodláková a MUDr. Neonila Hrušková. Velmi krátce zde vydržel MUDr. Karel May, který odešel již po 1 měsíci a MUDr. Cvilling Leo Michajlovič (narozen 1891), který zde sekundářoval pouhé 2 týdny. V roce 1931 nastoupil MUDr. Řehoř Masyk (narozen 1897), byl jedním z prvních, kteří zaváděli léčbu progresivní paralysy umělými horečkami, pro spolek lékařů pořádal na toto téma přednášku. Ve druhé polovině 30. let nastupují MUDr. Otto Winkler, MUDr. Rudolf Loucký, MUDr. Václav Malý, MUDr. Josef Haas a MUDr. Quido Knapp. V roce 1938 nastoupil MUDr. Jaroslav Nepustil, v letech 1935-38 pracoval jako chirurgický sekundář u primáře MUDr. Pazderníka a ve středu 9. 5. 1945 po náletu na Boleslav vypomáhal bývalým kolegům, po celých 6 dní se nepřetržitě operovalo nejen na sále, ale i v předsáli a na chodbě. i jídelní stůl musel posloužit jako pevná podložka k operaci.

Koncem 30. let přišel ústavu také **MUDr. Varban Danov**, který zastával v letech 1948-1965 ředitelské místo. Narozen 1906, seminářské gymnasium vystudoval ve své domovině Bulharsku, lékařskou fakultu již v Praze, na studiích se seznámil se slečnou Krejzovou, po získání československého občanství se s ní oženil, v roce 1937 pracoval ještě jako praktický lékař, ale brzy na to nastupuje jako sekundář do Kosmonos, manželka pracovala jako soukromá stomatoložka v Kosmonosech a v roce 1951 začala pracovat rovněž v ústavu, Dr. Danov odešel do důchodu v roce 1965 a po několika infarktech zemřel v roce 1978.

6. PROTEKTORÁT

V roce 1940 se ústav dostává pod německou správu a do čela byl dosazen pražský Němec **MUDr. Klement Bergl**, původem z Rakouska. Byl to neobyčejně vzdělaný lékař, byt měl zařízen solidním komfortním nábytkem a rozsáhlou knihovnu se zásobou odborných publikací a časopisů.

Z Hamburku přijel téměř devadesátiletý MUDr. Lukesch, který dříve snad býval profesorem na universitě. Věnoval se více patologické anatomii než léčbě duševně nemocných. Další německý lékař MUDr. Theer přišel s částí německého personálu z léčebny ve Šternberku, která byla v období války změněna na vojenský špitál pro raněné vojáky východní fronty. Během protektorátu nastoupila Němka MUDr. Sophie Fischerová-Weberová (narozena 1903), dále MUDr. Simeon Syrovátka, narozen 1898, bývalý kapitán zdravotnictví z vojenského ústavu pro choroby duševní v Trnavě a MUDr. Oldřich Jedlička, bývalý kapitán zdravotnictví divisní nemocnice v Praze, do léčebny přišel ve 36 letech.

Když v roce 1941 zřídil Ústřední svaz nemocenských pokladen **Diagnosticke stanici**, jmenovala Dr. Jedličku Okresní nemocenská pokladna v Mladé Boleslavi do funkce odborníka pro nemoci nervové a duševní. Diagnostická stanice byla umístěna v Mattušově ulici (dnešní poliklinika v Jaselské ulici), měla jedenáct odborných oddělení, do spádové oblasti patřily i okolní okresy, které podle ústavní listiny z roku 1920 měly být součástí mladoboleslavské župy. Ta však nebyla nikdy realizovaná, název župní město používaly jen některé zájmové spolky.

Jinak v ústavu pracovali lékaři z dob 1. republiky: Kolb, Nepustil, Vildová a Danov. Během války měl být v léčebně údajně i jistý německý lékař židovského původu, který přišel již v roce 1939 a předtím pracoval jako docent patologické anatomie. Dne 14. 7. 1940 sice měl mladoboleslavský hejtman předložit německým úřadům

seznam všech židovských lékařů, avšak vyjma kosmonoského ústavu. Není známo, kam tento lékař odešel po válce.

Nelékařský personál léčebny sestával většinou z Čechů, Němci byli buď na vojně, nebo si hledali lepší zaměstnání. Do ústavu byli přijímáni i Češi, většinou z věznic, k posudkovému vyšetření. V úřednické budově byla během války ubytována malá posádka německých vojáků.

Ředitel Bergl byl přisedícím jako soudní znalec při projednávání posudků českých vězňů u Oberlandrátu a Gestapa, pamětníci tvrdí, že kolem stovky Čechů zachránil svým posudkem a hospitalizací před popravou. Mezi nimi byl například profesor filosofické fakulty Albert Pražák, kterého prohlásil za duševně nemocného, neodpovídajícího za své činy. Ani Dr. Theer nebyl vyloženým nacistou, udržoval kolegiální vztahy s představiteli mladoboleslavského zdravotnictví primářem Dr. Pazderníkem a zdravotním radou Dr. Nekvindou. Jako většina lékařů však tajně pomáhali lidem a navenek zachovávali loajálnost k protektorátním zákonům. O dramatické situace nebylo nouze, například Dr. Pazderník vyšetřil manželku jednoho z vedoucích gestapa, nález v krku nebyl zatím určitý, vyslovil podezření na angínu. Vzhledem k tomu, že odjížděl z Boleslavi, pověřil kontrolou svého zástupce Dr. Menšíka, ten diagnostikoval záskrt, ihned aplikoval antidifterické sérum, a to ve větší dávce, protože se jednalo o prominentní pacientku. V poledne pacientka zemřela, zdravotní rada Nekvinda nařídil pitvu, ke které pozval Dr. Theera. Ten napsal posudek, že pacientku nebylo možno zachránit žádnou léčbou a tím vlastně Dr. Menšíkovi zachránil život.

Někteří pacienti mohli se svolením ošetřujícího lékaře pracovat pro kosmonoské občany. Například jedna německá pacientka středních let každou sobotu vypomáhala jednomu kosmonoskému živnostníkovi při generálním úklidu. Chovanci to většinou vítali, protože válečná strava v ústavě nebyla nejlepší.

Oficiální politika německé říše inklinovala k fyzické likvidaci duševně nemocných, dle údajů zjištěných MUDr. Šmehlíkem se v kosmonoském ústavu tento směr nepraktikoval. V příkrém rozporu jsou však vzpomínky doc. Oldřicha Vinaře, který pracoval v léčebně počátkem 50. let. Při hovorech s ředitelem Danovem se dozvěděl, že německý ředitel, příslušník SS, spolupracoval na projektu vyvraždění „degenerovaných nevyléčitelných nemocných“, za které byli pokládáni mimo jiné chroničtí schizofrenní pacienti po delší hospitalizaci. Dále doc. Vinař popisuje, že ve stole v biochemické laboratoři ústavu našel: „německý důkladné protokoly o >očkování< k smrti odsouzených nemocných aktivní kulturou Kochových bacilů, po kterém nemocní rychle umírali na tuberkulózu.“ Bohužel nedošlo k zamýšlené publikaci nálezu, protože musel zanedlouho odjet na vojnu a než se vrátil, dokumenty zmizely.

Koncem války byly přiděly jídla pro pacienty redukovány na minimum, rovněž hygiena nebyla nijak valná. U pacientů oslabených tuberkulosou a nedostatečnou stravou vypukla epidemie tyfu a denně umíralo až 12 postižených. Truhlárna léčebny se tehdy zabývala jen výrobou rakví. V té době se nepohrbívalo již na hřbitově léčebny, ale na stráni u Chudoples v místech, kde kdysi stávala smuteční vrba. Rakve se ukládaly i ve dvou vrstvách nad sebou a to bez označení. Úbytkem pacientů se uvolnily některé pavilony a volný prostor se postupně zaplňoval německými uprchlíky z území, která začala obsazovat Rudá armáda.

V květnu 1945 se někteří zaměstnanci účastnili odzbrojování vojáků a zajišťování německých kolegů. Jedna německá úřednice vytáhla nečekaně skrytou pistoli a Dr. Danov se

zachránil skokem z okna. Pak se začalo s evakuací, i ředitel Bergl byl odsunut, ale předtím mu lidé důkladně vyrabovali byt včetně jeho knihovny.

7. LÉČEBNA V LETECH 1945-1960

Po válce byli němečtí pacienti postupně převáženi do Psychiatrických zařízení v Německu prostřednictvím Červeného kříže. Vzhledem k tomu, že v ústavu zbylo jen kolem dvou stovek pacientů a došlo i k úbytku lékařů, uvažovalo se o zrušení ústavu a přestěhování zbytku chovanců do jiného zařízení. Zvažovalo se i dělení ústavu na tři díly, největší šanci měl okres a nemocnice. Nový ředitel Dr. Kolb intervenoval u předsedy vlády Davida a nakonec zůstala léčebna zachována, i když **ochuzena o 2 pavilony**.

Původně v nich měly být úřadovny okresu. Vzhledem k nedostatečné kapacitě boleslavské nemocnice se uskutečnila dne 21. 1. 1947 schůze, na které třináctičlenná komise (tj. 5 úředníků ze zemského výboru, 6 z okresního výboru, primář Pazderník a Dr. Nekvinda), vypracovala dokument o 4 kapitolách. Úvodní kapitola popisuje historii ústavu, druhá předválečné plány výstavby nových oddělení, ve třetí se navrhuje prozatímní pronájem dvou budov na 5 let a v závěrečné se schvalují 3 vhodná místa pro stavbu nemocničních budov (kosmonoská obora, Debř a Dubce). Tyto budovy však nebyly do dnešních dnů postaveny. V pavilonu K (současná podoba na fotografii) byla umístěna infekce a ORL a pavilonu K1 interna a RTG. V současnosti je v provozu v provozu RTG pracoviště a plicní ambulance v pavilonu K 1. V pavilonu K pak společně kožní a plicní oddělení a LDN.

Zbývající tři budovy byly zastaralé, vybavené jen nejnutnějším dřevěným nábytkem, s velkými pokoji, tmavě zeleně vymalovanými, které působily vcelku depresivně. K léčebně patřila velmi stará kotelná, prádelna, kuchyně a velké zahradnictví, které pro léčebnu zajišťovalo většinu zeleniny a ovoce. Dále řemeslnické dílny, které zajišťovaly údržbu budov a kde pracovali kromě zaměstnanců léčebny i vybraní pacienti. Byly to tzv. **party**, které pracovaly kupř. v zahradnictví, prádelně, truhlářské dílně apod. Byli do nich zařazováni především pacienti mladší a chroničtí, u kterých byl předpoklad delšího pobytu v léčebně a spíše než na jejich rehabilitaci se myslelo na jejich pomoc při zajištění provozu léčebny. Tyto skupiny pacientů se udržely vlastně do doby, než pacienti zestárli a museli být vyřazeni, nebo zemřeli.

Ústav byl postupně doplňován pacienty z jiných léčeben, především bohnického ústavu, podle rajonizace a samozřejmě novými pacienty z terénu. V té době byli již soustředěni na jednom podlaží pacienti nemocní tuberkulosou, která za války byla velmi častá. Počet nelékařského personálu přitom byl stejný jako v předchozích letech, to je kolem 200.

V léčebně tehdy pracovali též zdravotní sestry se zvláštním psychiatrickým školením, které je opravňovalo k této činnosti. Střední zdravotnickou školu z nich však nikdo neměl. Jejich postupná výměna za kvalifikované SZP byla pak úkolem mnoha dalších let. V pozdějších letech byla psychiatrie vyhlášena preferovaným oborem, což v praxi znamenalo pro zaměstnance zvláštní příplatky a kromě toho o týden delší dovolenou. Zájem o nástup pracovníků kategorie SZP se zvýšil i díky náboru na zdravotních školách.

V roce 1947 přišel MUDr. Otakar Bouša, který se již následující rok stal zástupcem ředitele. V roce 1948 bylo již obsazeno kolem 400 lůžek. V roce 1948 byl Dr. Kolb zbaven vedení ústavu. Novým ředitelem se stal Dr. Danov, který se nikdy nesmířil se ztrátou 2 budov a s tím, že ústavní kuchyň musela navíc zásobit detašovanou lůžkovou část OÚNZ. Pracovníky nemocnice nazýval „národními hosty“.

Počet lékařů se vyhoupl na dvě desítky, z nich zhruba jedna třetina promovala ještě za 1. republiky, kromě ředitele a jeho manželky to byli MUDr. Ludmila Vaňková, narozena 1905, která ještě v roce 1935 pracovala jako praktická lékařka, tehdy ještě pod jménem za svobodna Hudečková, dále MUDr. Antonín Kloubek, bývalý asistent pražské psychiatrické kliniky, MUDr. Miroslav Linhard (narozen 1913) a MUDr. Otakar Douše, narozen 1896, předtím pracoval v Opařanech.

V roce 1950 přišel do léčebny MUDr. Oldřich Vinař. Do léčebny nastoupil jako čerstvý absolvent v době, kdy byl naprostý nedostatek lékařů, ředitel zde dokonce před jeho nástupem byl po kratší dobu jediným lékařem na 1100 nemocných. Ze vzpomínek doc. Vinaře:

„Už má první žurnální služba byla dost dramatická. V noci jsem musel vést porod u jedné maniodepresivní pacientky. Zkušená ošetrovatelka měla naštěstí také vzdělání porodní asistentky. Nedovolila mi moc do průběhu spontánního porodu zasahovat. Když se dítě narodilo a pupečník byl podvázán, bylo to pro mne takové obřemenění od pocitu zodpovědnosti za život novorozence a rodičky, že jsem při zápisu o porodu popletl pohlaví dítěte. Porodní asistentka i další přítomná ošetrovatelka naštěstí pro mne tento omyl před personálem utajily, takže jsem neztratil před ošetrovatelským personálem tvář. Informace o mém omylu se však dostala ven až po mém odchodu z Kosmonos na vojnu, jak jsem zjistil po svém návratu. Zocelen zkušenostmi z vojny jsem však dovedl velmi mateřským postojům ošetrovatelek a jakémusi náznaku despektu ošetrovatelů čelit.“

K mým dalším povinnostem už druhý den po nástupu do léčebny patřilo vyšetřit skiaskopicky několik nemocných v rentgenologické laboratoři. Všelijak to tam praskalo a jiskřilo a přístroj určitě nesplňoval EU normy. Léčebna měla malé oddělení pro tuberkulózní nemocné a stav jejich plic bylo třeba kontrolovat. O svých prvních vysokoškolských prázdninách jsem fiškusoval na plicním oddělení ve Zlíně a zvládl jsem tedy tuto svou povinnost psychiatra celkem s úspěchem. Horší to bylo, když mi sestry řekly, že už na mne čekají 4 nemocní na stomatologii. Ano, musel jsem kleštěmi bez anestézie vytáhnout dva vykotlané a naštěstí dost ze svých lůžek uvolněné zuby a odvrtnat dvě cementové vložky na zubech, které bolely a kolem kterých mi připadalo, že je zanícená dásně.“

Ředitel mi vysvětloval, že psychiatr se musí chovat jako obvodní lékař v horách. Musí se spoléhat jen sám na sebe a nemůže počítat s nějakými konsiliáři. Bylo běžné, že jsem během týdne musel vyšetřit přibližně 2-3 nemocné otoskopicky a žanetkou vyplavit ušní zátku. Pomohla mi i má praxe vojenského lékaře základní vojenské služby, kdy jsem také zastupoval obvodní lékaře při jejich dovolených. Někdy jsem měl o své nemocné velké starosti, které mi nedovolovaly klidně spát, když jsem si nebyl jist, že postupuji správně a kontroloval jsem svá rozhodnutí podle učebnic. Celkem jsem však vše zvládal a žádné nemocné jsem – pokud vím – nepoškodil.“

Největší hrůzu jsem míval, když mě zavolali k nemluvněti s horečkou. Nebylo to naštěstí často, ale takové děti jsem raději – třeba zbytečně - posílal k vyšetření do nemocnice. Antibiotika byla tehdy velice vzácná a děsilo mne, že bych mohl nerozpoznat apendicitidu. Dítě křičelo v horečce, bylo rudé v obličeji a bolestivě a napínáním reagovalo na každý dotek – jak jsem měl poznat, že křičí víc, když jsem se snažil prohmatat pravý podbříšek? Snad i proto si velmi vážím možností verbálního kontaktu s pacientem a na ten je psychiatr odkázán především.“

V roce 1950 přišel sekundář MUDr. Ludvík Štika, který sloužil i noční služby na interně, vedl neurologicko-psychiatrickou poradnu v městské poliklinice a hrál v Kosmonosech divadlo. Po roce 1945 se dosud společná neurologicko-psychiatrická poradna začíná diferencovat. Dr. Štika vedl sice ještě i neurologickou část, ale jeho následovníci byli již sami neurologové. Dr. Štika se sice po povinné vojenské službě vrátil do Boleslavi, ale nastoupil jako první sekundář na neurologii k primáři Hanfovi, po 2 letech odešel do Prahy, zde zakotvil ve Státním ústavu pro kontrolu léčiv, kde ještě v roce 1992 pracoval jako důchodce.

Nejdéle ze všech lékařů za celou historii PL Kosmonosy zůstala v zaměstnaneckém poměru **MUDr. Helena Nováková**, která nastoupila do léčebny roku 1951, v letech 1971-1982 vykonávala funkci ředitele, na částečný úvazek pracoval až do roku 2004.

Počátkem 50. let zde dále pracovali mimo jiné MUDr. Štrobach, MUDr. Hündl. MUDr. Zdeněk Boubín v léčebně pracoval dokonce celkem 35 let. Ve druhé polovině 50. let přišlo nových 16 lékařů, všichni již promovali po 2. světové válce, většina odešla po 1-2 letech, jen MUDr. Vladimír Hort a MUDr. Vladimír Kuchař tu zůstali každý 5 let a MUDr. Jiří Remr dokonce 16 let.

8. ŠEDESÁTÁ LÉTA

V 60. letech došlo k přerodu od monoprimariátových pavilonů A, B a S k postupné **vnitřní diferenciaci**. Vznikají samostatné gerontopsychiatrické primariáty (prim. MUDr. Černá, MUDr. Procházka), v rámci difícilního oddělení vzniká specializovaný úsek protialkoholní péče (prim. MUDr. Boubín). Samostatné je oddělení infekční, které tehdy bylo obligatorní součástí psychiatrických léčeben.

V čele oddělení byly staniční sestry, pro jednotlivé pavilony vrchní sestry a pro celou léčebnu hlavní sestra. Později s tím, jak se vyčleňovala další oddělení a vznikaly další primariáty, měl každý primariát po dvou staničních sestřích a samostatnou vrchní sestru. Každý pacient prošel tzv. vstupním filtrem, což byly oddělené pokoje na přijímacích odděleních. Zde byl jeho pobyt jen krátkodobý, do doby než byla stanovena psychiatrická diagnóza a byly známy výsledky laboratorních a pomocných vyšetření a zjištěno, netrpí-li nějakou přenosnou chorobou. Dále byl pacient přerazěn, buď na další část přijímacího oddělení či gerontopsychiatrické, eventuálně na oddělení otevřené s volnějším režimem. Toto řešení bylo zvoleno i proto že oddělení byla velmi rozsáhlá, většinou kolem 100 pacientů i více a takový počet pacientů si vyžádal vnitřní řešení. Provádění větších stavebních úprav nebylo tehdy možné z finančních důvodů. I tak však některé velké pokoje byly přepůleny, takže vznikly pokojíky menší, vybavené hygienickým zařízením. Tyto úpravy byly většinou prováděny kmenovými zaměstnanci-řemeslníky, protože na externí nebyly peníze. Menší počet neklidných pacientek, které byly na rezistentní na léčbu psychofarmaky a u nichž neklid přetrvával, byl na ženském pavilonu soustřeďován na odd. B 5-6. Zde byl pro ně upraven komplex dvou pokojů se sítovými lůžky a vyšetřovnou, kde byla prováděna intensivní psychiatrická léčba. Na mužském oddělení byla část pro neklidné pacienty vyčleněna na protialkoholní oddělení A 16.

Léčebna měla již kolem 1 tisíce pacientů ve 3 budovách, což byl počet, který dřív pobýval celkem v 5 budovách. Ředitel Danov, občas v léčebně podržel adepta pro OÚNZ do doby, než se uvolnilo plánované místo v lůžkové části nemocnice. Do léčebny během 60. let nastoupilo o 18 lékařů více než v uplynulých 10 letech. Delší dobu tu zůstalo jen pár lékařů, např. MUDr. Vlasta Hubertová, MUDr. Hrabánková, MUDr. Taisa Hojerová a MUDr. Zdena Stegerová.

Protože ještě nebyla celistvá síť psychiatrických ambulancí, propuštění pacienti byli zváni po určité době na kontrolu, hodnocen jejich stav a jejich obvodním lékařům byl doporučen

další léčebný postup. Teprve kolem roku 1970 byly již ve všech okresech psychiatrické ambulance, které tuto práci převzaly. V té době byly posílány propuštěným pacientům jednoduché dotazníky, kterými se ověřil jejich zdravotní stav a sociální zařazení.

Bývalá ředitelka léčebny MUDr. Nováková vzpomíná, jak v té době vypadal život pacientů:

„pamatuji, že jsme jednou z dětských šátečků udělali módní přehlídku, která vzbudila velkou pozornost. Jako manekýnky vystoupily tehdy děti našich zaměstnanců a všechny výrobky jsme věnovali dětem postiženým válkou. Hotových peněz na pracovní terapii bylo málo, ale měli jsme kontakty na různé průmyslové závody (Pleas Kutná Hora, Tiba), které nám velmi rády poskytovaly bezplatně různé suroviny a zbytky, zřejmě s ohledem na to, k jakému účelu jsou používány. Jednou z velmi oblíbených prací, zvláště u chronických pacientů, bylo navlékání korálků, kterých jsme měli díky blízkému Jablonci rovněž dostatek. Zejména pacientky se velmi rády staraly o kousky pozemků, které jim byly, většinou v areálu zahradnictví, přidělovány, které si samy osázely a kde pěstovaly i mrkev a jinou zeleninu, kterou si pak samy snědly. Ženské příjímáči oddělení mělo vyhrazenou část parku, přiléhající k budově a vybudovalo tam krásnou skalku. Pacientky samy přinášely z návštěv doma květiny ze svých domácích zahrádek. V letních měsících jsme dělali v tomto kousku zahrady i vizity. Velkému zájmu pacientů akutních i chronických se těšila arteterapie. Byla prováděna akademickým malířem ve spolupráci s lékaři pacientů i psychology. Některá díla pacientů byla tak úspěšná, že byla instalována na výstavě těchto obrazů v kině OKO v Mladé Boleslavi a i veřejností byla hodně navštívena a těšila se pozornosti. Některé tyto práce pacientů byly zarámovány a zdobily prostory jednotlivých oddělení.

Současně s tím jsme viděli i potřebu resocializace. Povolovali jsme návštěvy pacientům i mimo vyhrazenou návštěvní dobu, umožňovali jsme dovolenky pacientů na delší či kratší dobu, otvírali jsme dveře některých oddělení na několik hodin denně, zavedli jsme něco jako předchůdce denního stacionáře, kdy pacient ráno na oddělení přišel a odpoledne po ukončení programu odcházel domů. Pro pacienty jsme zajistili 1x týdně promítání filmů v kulturním sále léčebny, někteří pacienti mohli chodit do kina i mimo léčebnu, byly pořádány různé sportovní akce v léčebně. Kupř. „Sportovní dny“ kde družstva pacientů z jednotlivých oddělení mezi sebou zápasila v různých sportovních disciplínách, počínaje volejbalem a konče dětskými sportovními hrami jako skákání v pytli, apod. Vyhrávající družstvo či jednotlivci získávali pak jako ceny různé pamlsky, čokoládové medaile apod. Velkým příspěvkem k resocializaci pacientů bylo otevření kiosku přímo v léčebně, kde si mohli pacienti nakupovat sami. S pacienty jsme pořádali i autobusové výlety na různé hrady a památky, ale největším požítkem pro ně bylo, když si mohli sami nakoupit, eventuálně celá skupina poobědvat v restauraci. Bylo obdivuhodné, jak se chování pacientů ve srovnání s jejich chováním na oddělení změnilo, mnozí se chovali nečekaně společensky a většinou nedocházelo k problémům.

Snažili jsme se také, aby v rámci pracovní terapie a resocializace byli někteří pacienti zařazováni na ranní směny přímo v závodech kupř. v Tibě. Byly to sice případy celkem ojedinělé, ale daly se realizovat. Větší takový pokus jsme realizovali ve spolupráci s Polygrafií v Sadské, kde se vázaly cizojazyčné dětské knihy. Tam byli pacienti samotným podnikem denně dováženi autobusem a pomáhali při balení knih. S tímto podnikem jsme se snažili navázat spolupráci i v tom smyslu, že někteří již osvědčení pacienti by dostali od podniku místnosti k trvalému bydlení v ubytovnách, kde by jim byl zajišťován trvalý psychiatrický dohled. Došlo pak ale k různým změnám v podniku a k realizaci již bohužel nedošlo.“

V roce 1962 byl přijat první psychicky nemocný pacient do **léčebného sanatoria v Sadské**, prvním primářem se stal MUDr. Kotina, od roku 1966 pak MUDr. Hausner, v té době byla Sadská průkopnickým pracovištěm na poli psychoterapie. Nejprve bylo dislokovaným psychiatrickým oddělením fakultní nemocnice a od roku 1976 patří oddělení pod PL Kosmonosy. Vzhledem k tomu, že v roce 1978 vzniklo neurotické oddělení v Kosmonosech, došlo ke změně skladby pacientů LS Sadská. Byli zde umístěni jednak nově

přijetí klidní pacienti z okolí Nymburka a pak klidní chroničtí pacienti z léčebny. Pracovníci ze Sadské si postupně zvykli a zaměřili se především na pracovní terapii. Dodnes vykazují velmi dobré výsledky, v současnosti pracovní terapii vede p. Piořetská. Primářskou funkci zastává MUDr. Klánová.

Organizačně prošla léčebna různými formami začlenění. Po ministerstvu zdravotnictví, KNV, ONV a po krátkém období pod OÚNZ, skončila kolem roku 1964 jako začleněné zařízení KÚNZ spolu s Fakultní nemocnicí, KHES, Tuberkulosní léčebnou na Pleši a v Prosečnici a Rehabilitačním ústavem v Kladruzech. To bylo pro ústav rozhodně výhodnější než předchozí provozovatelé. Ředitelkou KÚNZ byla tehdy MUDr. Ostrovská, která pro léčebnu a psychiatrii vůbec měla velké pochopení. Po svém odchodu do důchodu přešla do léčebny jako ústavní hygienik.

Ještě v 50. letech obstarávali všechnu somatickou péči o pacienty lékaři léčebny. Ti kromě fonendoskopu a tlakoměru neměli k dispozici žádné přístrojové vybavení. V léčebně byl jeden staříčkový RTG přístroj, který však při zapnutí chrlil kolem sebe blesky a práce u něho byla skutečně životu nebezpečná. Později prováděl přednosta interního oddělení OÚNZ specializovanější vyšetření na svém oddělení nebo i docházel do léčebny. V polovině 60. let

bylo založeno v areálu léčebny **diagnostické centrum** primářem MUDr. Jaroslavem Blažkem v bývalém sekundárním domě, které slouží dodnes jak pacientům, tak i zaměstnancům léčebny. Jsou zde umístěny odborné ambulance, závodní ordinace, rehabilitační oddělení, elektrokardiografická a elektroencefalografická laboratoř. Postupně byl rozšiřován úsek hematologie a biochemie, k němuž počátkem 90. let přibyl úsek toxikologických analýz. Tehdy neměla léčebna problémy se získáváním lékařů jiných zařízení na část úvazku, byl získán vlastní neurolog, oční a kožní lékař, na celý úvazek chirurg, gynekolog a stomatolog. V kmenovém stavu byli až tři internisté. Každý pacient, který byl v léčebně přijat, prošel vstupním vyšetřením, které spočívalo nejen na vyšetření psychiatrickém, ale i běžném somatickém, jako je RTG, EKG event. EEG a běžná laboratorní vyšetření. Dne 30. 5. 1973 získalo diagnostické jádro čestné uznání jako „kolektiv VIII. všeodborového sjezdu“ od ministra zdravotnictví ČSR a ČVOS za mimořádné výsledky v rozvoji socialistické iniciativy pracujících. V roce 1974 byla zřízena Jednotka intenzivní péče u ženského příjímáčího oddělení, která byla koncipována jako mezioborové pracoviště, zajišťující multidisciplinárním týmem kompletní péči o nemocné jak s psychickým, tak i závažným somatickým onemocněním.

9. DO SOUČASNOSTI

V 70 letech nastoupilo dokonce 40 nových lékařů, ale i tehdy odešla většina do 1-3 let. V letech 1972-1974 zde působil MUDr. Martin Bojar, polistopadový ministr zdravotnictví. Dojížděl i do nápravného ústavu, umístěného u mladoboleslavské automobilky. Kolem roku 1975 se začala rozvíjet i psychoterapie, tehdy nastoupili dva noví pracovníci, lékař a

psycholog, kteří měli s touto formou terapie již značné zkušenosti. Psychoterapie a režimový systém byly zavedeny nejprve na mužském protialkoholním oddělení, a pak po proškolení dalších pracovníků i na dalších odděleních. Byly pořádány různé semináře a školení, včetně několikaměsíčního kurzu pro SZP v psychoterapii. Tento kurs se opakoval několik let za sebou, některé sestry absolvovaly pak zkoušku z psychoterapie v doškolovacím centru v Brně s velmi dobrými výsledky. Sestry, které měly tento kurs, pak vedly psychoterapeutické skupiny na jednotlivých odděleních, komunity a řízené rozhovory s pacienty. Pro lékaře se konaly semináře 3x do měsíce, jednou za půl roku pak pro psychiatry z celého středočeského kraje a našeho regionu. Tehdejší ředitelka Nováková vykonávala funkci krajského odborníka v psychiatrii.

V 70. letech se zhoršilo již tak dlouhodobé katastrofální vytápění léčebny, mrzli pacienti i pacienti obou oddělení OÚNZ, která byla na vytápění z léčebny závislá. Po několik let byla výstavba nové kotelny odsunována vždy na další rok. Na tehdejší investice, které byly povolovány pro zdravotnictví, byla příliš nákladná. Nakonec, když už byla situace neřešitelná, se tehdejší ředitelce Novákové podařilo spolu s vedením KÚNZ zajistit provizorní tzv. balenou jednotku, což byl vlastně jednotlivý kotel postavený před pavilon B a který byl propojen na všechny rozvody pro léčebnu. Naštěstí však poté byla zahájena stavba **nové kotelny**, balená jednotka sloužila po celou dobu její výstavby. Na všech pavilonech bylo zapotřebí velkých stavebních změn. Vzhledem k nedostatku větších finančních prostředků se podařilo pouze provést menší vnitřní úpravy. Pavilon B se rekonstrukce dočkal až v roce 2001, pavilony A a S jsou stále ještě v dlouhodobém plánu.

Dne 12. 5. 1975 vznikla v Psychiatrické léčebně **linka důvěry**. Jednalo se o pořadí čtvrtou linku důvěry v Čechách po Praze, Brně a Olomouci. Poskytovala nepřetržitou telefonickou pomoc, na ní pak navazovaly úseky individuální, skupinové a rodinné terapie (PhDr. Zdeněk Eis, CSc., který mimo jiné publikoval pravidelné a hodnotné příspěvky do Mladoboleslavska). Při Lince důvěry byla i tzv. Edice, ve které vycházely skripta s různými statěmi z odborných lékařských časopisů či knih cizích autorů a to i západních. Tyto sešity se rozdávaly nejen lékařům léčebny, ale i ostatním psychiatrům v kraji, samozřejmě přeložené do češtiny.

Bytová kapacita pro nové pracovníky zdaleka nedostačovala. Žádný další nový byt od konce války léčebna prakticky nedostala. Roku 1975 se podařilo získat kapacity pro **výstavbu nových bytů**. Léčebna získala povolení na výstavbu 55 bytových jednotek jako účelovou výstavbu. Plánovalo se, že z jednoho křídla bude ubytovna pro sestry a lékaře, ale když byla

v roce 1977 výstavba hotová, ONV polovinu bytů využil k jiným účelům. Po úporných jednáních se podařilo zajistit, aby ONV odebrané byty vrátil postupně při výstavbě bytů v Mladé Boleslavi.

V roce 1978 bylo zřízeno **Oddělení pro léčbu neuros a poruch osobnosti** pod vedením prim. MUDr. Ladislava Melichara.

Kolem roku 1980 přestavěli zaměstnanci vlastními silami a s pomocí pacientů

z protialkoholního oddělení tzv. horní vrátnici na školku, respektive dětský útulek (fotografie na předchozí stránce). Tehdy v léčebně pracovala řada mladých sester a lékařů s malými dětmi a v okolí nebyl dostatek mateřských škol. Provoz útulku fungoval pro obě směny, tedy až do konce odpolední služby. Stravování zajistila kuchyně, prádlo prádelna. Školka sice stále funguje, ale ne již jako součást léčebny.

V 80 letech pak bylo přijato 33 lékařů a stejný počet odešel. V roce 1980 vzniklo koedukované lůžkové oddělení se zvýšenou rehabilitační a resocializační péčí v čele s prim. **MUDr. Pavlem Štychem**. V letech 1983-2001 vykonával MUDr. Štych, syn kosmonoského obvodního lékaře, ředitelskou funkci. V roce 1984 bylo zřízeno v nově vybudovaných prostorách pavilonu B interní oddělení s JIP vedené MUDr. Zelenkovou.

V roce 1987 bylo založeno **denní sanatorium** při psychiatrické léčebně s 20 místy pod vedením prim. MUDr. Zdeny Stegerové jako alternativní forma psychiatrické péče, bylo to první zařízení tohoto druhu nejen ve středočeském kraji, ale i v krajích spádových. Součástí byl úsek psychoterapie (PhDr. Kocábová) a arteterapie (ak. mal. J. Bíma). V roce 1988 při denním sanatoriu vznikl Klub odléčených pacientů. K dennímu sanatoriu byl přiřazen i Socioterapeutický klub, který byl založen již v roce 1984. Z jeho iniciativy vznikla i pobočka České společnosti pro duševní zdraví v Mladé Boleslavi. V prvních letech denní sanatorium fungovalo v areálu PL Kosmonosy, v roce 1991 získán samostatný objekt v Mladé Boleslavi.

Vybudování přístavby pavilonu A v roce 1988 umožnilo vznik samostatného sexuologického oddělení s PPG laboratorii, toto oddělení dodnes vede prim. MUDr. Ludmila Volková. V roce 1989 v uvolněných prostorách po infekčním oddělení vzniklo oddělení pro léčbu závislostí u žen (prim. MUDr. Petra Votýpková). Z extramurálních úseků přibýly k lince důvěry v roce 1990 psychiatrické ambulance v Mladé Boleslavi, Mnichově Hradišti a Benátkách nad Jizerou a ordinace pro léčbu závislostí v Mladé Boleslavi. V roce 1992 po odchodu sovětské posádky z Mladé Boleslavi získala PL objekt bývalé vojenské polikliniky (tzv. **Sanionu**) v Žižkově ulici. Do objektu bylo přemístěno oddělení pro léčbu závislostí žen, psychiatrická ambulance a ordinace pro léčbu závislostí a dále pracoviště Linky důvěry s úseky ambulantní psychoterapeutické péče. Linka důvěry působí v Boleslavi dosud, ale ne již jako součást léčebny.

V roce 1994 vzniklo oddělení léčby závislostí u mužů (dobrovolné léčby) pod vedením MUDr. Pavla Krákory. V letech 1996-1998 byl realizován v budově Sanionu projekt **chráněného bydlení** s 15 místy pro pacienty, dlouhodobě hospitalizované v PL. Péči o pacienty zajišťoval jak lůžkový, tak ambulantní sektor, činný v objektu. Sdružení Fokus poskytl práci v chráněných dílnách. V současnosti funguje v Sanionu protialkoholní oddělení pro muže a stále také protialkoholní a psychiatrická ambulance.

V letech 1998-1999 byla realizována generální rekonstrukce „Úředního domu“, do něhož byly soustředěny úseky ekonomických a správních agend. Projektová dokumentace byla zpracována na dvoufázové využití, kdy v první etapě měl objekt sloužit jako správní budova, v další fázi pak měl být využit jako sociální centrum léčebny s komplexním rehabilitačně resocializačním programem. Uvolněné prostory v areálu léčebny po přemístění správních úseků do budovy Úředního domu byly využity pro zřízení lůžkové jednotky k léčbě dlouhodobě hospitalizovaných pacientek (rehabilitační oddělení S 18) a pro rozšíření prostor „centrální terapie“, zřízení knihovny pacientů s úsekem biblioterapie a arteterapie.

V roce 2001 začala vykonávat funkci ředitele **ing. Dana Kolářová**, stala se prvním nelékařem v čele ústavu za celou dobu jeho historie. V posledních několika letech došlo k značnému rozvoji pracovní terapie, která sice existovala v léčebně kontinuálně, ale po dlouhou dobu stagnovala. Vznikla keramická dílna s novou keramickou pecí a hrnčířským kruhem. Dále byl zprovozněn provoz proutkářské a tkalcovské dílny. V léčebně funguje ateliér pod vedením akademického malíře, dále knihovna pro pacienty a na přilehlých pozemcích je provozována hippoterapie.

Byla dokončena rekonstrukce pavilonu B, stavba nové kotelny a v listopadu 2004 byl zprovozněna nová kuchyně s jídelnou pro personál.

Přehled ředitelů PL Kosmonosy

1869-1886:	MUDr. Karel Kutil (pouze řídící primář)
1886-1914:	MUDr. Karel Ulrich (řídící lékař, od r. 1897 ředitel samostatné léčebny)
1914-1919:	MUDr. Antonín Růžička
1919-1929:	MUDr. Emanuel Nový (zemský odborový přednosta)
1929-1935:	MUDr. Miloslav Seifert
1935-1940:	MUDr. Rudolf Vinař
1940-1945:	MUDr. Klement Bergl
1945-1948:	MUDr. Miloš Kolb
1948-1965:	MUDr. Varban Danov
1966-1971:	MUDr. Libuše Dobiášová, CSc.
1971-1982:	MUDr. Helena Nováková
1983-2001:	MUDr. Pavel Štych
2001-dosud:	Ing. Dana Kolářová